

**Кыргыз Республикасында
инфляция боюнча баяндама
2005-жылдын төртүнчү чейреги**

4 (18)

2006-жылдын бирдин айы

Бишкек

Кыргыз Республикасында инфляция боюнча баяндама

Редакциялык Кеңеш:

Төрагасы: Ишенбаев М.
Кеңештин мүчөлөрү: Илебаев Н.
Урустемов С.
Цыплакова Л.

Жооптуу катчысы: Бушман Ю.

Басылманын мазмунуна байланыштуу маселелер боюнча:
Кыргыз Республикасынын Улуттук Банкына
Бишкек шаары, Т.Үмөталиев атындагы көчө, 101 дареги боюнча,
(996 3312) 66-90-59 телефону,
(996312) 61-07-30 факсы аркылуу кайрылсаңыздар болот.
Электрондук почта: ybushman@nbkr.kg

Басылманын таркатылышына байланыштуу суроолор боюнча:
Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын
Тышкы жана коомдук байланыштар бөлүмүнө
Бишкек шаары, Т.Үмөталиев атындагы көчө, 101
дареги боюнча,
(996 3312) 66-90-09 телефону,
(996312) 61-07-30 факсы аркылуу кайрылсаңыздар болот
Электрондук почта: aaibalaeva@nbkr.kg
<http://www.nbkr.kg>

Басылма республикадагы жана анын региондорундагы керектөө бааларынын динамикасына түшүндүрмөлөрдү жана инфляциянын негизги факторлорун анализдөөнү камтыйт, Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын акчакредиттик саясат чөйрөсүндөгү чечимдери жөнүндө маалымдайт жана келерки мезгилге инфляциялык болжолдоолорду келтирет. Чейрек сайын кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарыяланып турат.

Басылманын маалыматтарын жаңыртуунун акыркы күнү: 2006-жылдын 02-февралы.

Уюштуруучусу: Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы.

Басылма Кыргыз Республикасынын Юстиция Министрлигинде каттоодон өткөрүлгөн, жалпыга маалымдоо каражаттарын каттоо жөнүндө 2001-жылдын 2-ноябрындагы 628-номериндеги күбөлүккө ээ.

"Банк кабарчысы" журналынын басма борборунда басууга даярдалды жана басылып чыгарылды. 350 нускада чыгарылат.

©Кыргыз Республикасынын Улуттук Банкы, 2006-жыл.

Бул басылма Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын уруксатысыз кайрадан басылып чыгарылууга жана кайсыл формада жана кандай каражаттар аркылуу болбосун таркатылууга тийиш эмес. Басылманы көчүрүп басууда жана которууда "Кыргыз Республикасында инфляция боюнча баяндама" басылмасына милдеттүү түрдө таянуу зарыл.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын басылмалары

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын жылдык отчету

Бул басылма Улуттук банктын өткөн жыл үчүн отчету болуп саналат. Ал республиканын экономикалык өнүгүүсү, акчакредиттик саясат, Улуттук банктын финансылык отчеттуулугу жөнүндө кыскача маалыматты, Улуттук банк жөнүндө жалпы маалыматтарды, статистикалык тиркемелерди камтыйт. Кыргыз, орус жана англис тилдеринде басылып чыгарылат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын бюллетени

Бул маалыматтык басылма Кыргыз Республикасынын негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөрү, экономикасынын сектору боюнча статистикалык маалыматтарды камтыйт. Ай сайын кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарык көрөт.

Кыргыз Республикасынын төлөө балансы

Басылма тышкы сектордун өнүгүү тенденцияларын чагылдырат жана Кыргыз Республикасынын төлөө балансынын аналитикалык жана нейтралдуу формада берилиши, тышкы сооданын түзүмү, эл аралык камдар, тышкы карыз, эларалык инвестициялык позициясы боюнча маалыматтар менен таблицаларды камтыйт. Анда төлөө балансын түзүүнүн ыкмалары жана маалымат базасы келтирилген. Басылма чейрек сайын - январь, май, июль жана октябрь айларында кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарыяланып турат.

Банк системасынын өнүгүү тенденциялары

Аталган басылмада Кыргыз Республикасынын банк тутумунун абалына финансылык ортомчу катары милдетин аткаруунун натыйжалуулугу көз карашында анализ берүү, банк тутумунун турукташуусуна анын курамдык элементтери боюнча жетишүүдө жана аны колдоп турууда орун алган тоскоолдуктардын бетин ачуу келтирилет. Басылма жарым жылда бир жолу кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарыяланат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын ченемдик актылары

Басылма коммерциялык банктарга жана коомчулукка маалыматтарды берип туруу жана Кыргыз Республикасынын банктык мыйзамдарын пропагандалоо максатында, Улуттук банктын ченемдик актыларын расмий жарыялоого багытталган. Айына бир жолу кыргыз жана орус тилдеринде чыгарылат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын пресс-релизи

Улуттук банктын пресс-релизи Улуттук банкка тиешелүү окуялар түрмөгүн жана финансы рыногунда апта ичинде болуп өткөн орчундуу маалыматтарды камтыйт. Апта сайын кыргыз жана орус тилдеринде жарыяланат.

МАЗМУНУ

1. 1. УЧУРДА ТҮПТӨЛГӨН ТЕНДЕНЦИЯЛАР	5
2. КЕРЕКТӨӨ БААЛАРЫНЫН ИНДЕКСИ ЖАНА АНЫ ТҮЗҮҮЧҮЛӨР	7
2.1. КЕРЕКТӨӨ БААЛАРЫНЫН ИНДЕКСИН ТҮЗҮҮЧҮЛӨР	7
2.2. РЕГИОНДОРДОГУ КЕРЕКТӨӨ БААЛАРЫНЫН ДИНАМИКАСЫ	9
3. ИНФЛЯЦИЯ ФАКТОРЛОРУ	10
3.1. АКЧА ТОПТОМДОРУ	10
3.2. ПАЙЫЗДЫК ЧЕНДЕР	11
3.3. АЛМАШУУ КУРСУ	13
3.4. СУРОО-ТАЛАП ЖАНА СУНУШ	14
4. АКЧАКРЕДИТ САЯСАТЫ БОЮНЧА НЕГИЗГИ ЧЕЧИМДЕР	17
4.1. БАНК БАШКАРМАСЫНЫН НЕГИЗГИ ЧЕЧИМДЕРИ	17
4.2. АКЧАКРЕДИТТИК ЖӨНГӨ САЛУУ КОМИТЕТИНИН НЕГИЗГИ ЧЕЧИМДЕРИ	18
4.3. 2006-ЖЫЛДЫН БИРИНЧИ ЧЕЙРЕГИНДЕГИ ИНФЛЯЦИЯГА БАА БЕРҮҮЛӨР	19

1. УЧУРДА ТҮПТӨЛГӨН ТЕНДЕНЦИЯЛАР

Улуттук статистика комитетинин 2005-жыл үчүн алдын-ала берген маалыматтары боюнча ички дүң продукт 0,6 пайызга кыскарган. Ички дүң продукт "Күмтөр" алтын кең комбинатынын продукцияларын эске албаганда 1,4 пайызга өскөн. Өнөржайында жана айылчарбасында дүңүнөн алынгандагы кошумча нарк, тиешелүүлүгүнө жараша 12,6 жана 4,2 пайызга төмөндөгөн. Мында курулуш жана кызматкөрсөтүү чөйрөсүндө кошумча нарктын өсүшү байкалган, алсак курулушта анын өсүш арымы 2,1 пайызда соода жүргүзүүдө, 12,6 пайызда, транспорт жана байланышта 9,5 пайызды түзгөн. Мейманканалардын жана ресторандардын кызмат көрсөтүүлөрдүн дүңүнөн алынгандагы кошумча наркы 12,2 пайызга өскөн.

Ыкчам алынган маалыматтарга ылайык Кыргыз Республикасынын тышкы соода жүргүзүүнүн 2005-жылдын 4-чейрегиндеги сальдосу 140,8 млн. АКШ доллары өлчөмүндөгү тартыштык менен түптөлгөн, бул 2004-жылдын тиешелүү мезгилиндегиге салыштырганда 2,4 эсеге көп. Тышкы соодалык ФОБ баасындагы жүгүртүү 2005-жылдын 4-чейрегинде андан мурдагы жылдын тиешелүү мезгилиндегиге караганда 12,6 пайызга көбөйгөн. Мында КМШ өлкөлөрү менен товар жүгүртүү 17,2 пайызга арткан, ал эми алыскы чет өлкөлөр менен товар жүгүртүү болгону 1,1 пайызды гана түзгөн.

Товарлардын ФОБ баасындагы экспорту 2005-жылдын 4-квартал ичинде 5,8 пайызга азайган. Алыскы четөлкөлөр экспорттун төмөндөшү байкалган, атап айтканда, алтындын экспорту 28,2 пайызга, ал эми мунайзаттарынын экспорту 39,0 пайызга кыскарган. Ошол эле учурда, жакынкы четөлкөлөргө экспорт 4,0 пайыздык өсүшкө ээ болгон.

Товарлардын ФОБ баасындагы импорту 2005-жылдын 4-чейреги аралыгында 2004-жылдын ушул эле мезгилиндегиге салыштырганда 26,9 пайызга өскөн. Импорттун 30,7 жана 24,7 пайыздык өсүш арымы алыскы четөлкөлөрдөн жана КМШ өлкөлөрүнөн байкалган.

Кеңири маанидеги колдонулуучу акча мультипликатору¹ төмөндөө менен 2006-жылдын 1-ян-

¹ Акча мультипликаторунун маанисин, жүгүртүү тездигин жана банктардан тышкары акчанын ошол мезгилдеги депозиттердин көлөмүнө карата катышы депозиттердин жана кредиттердин өлчөмүн алардын булагын (резидент жана резидент эмес) эске алуу менен эсептөө ыкмасынын өзгөртүлүшүнөн улам, ошол мезгил аралыгындагы ушул көрсөткүчтөрдүн маанилерин салыштыруу мүмкүн эмес. Эсептөө ыкмасын өзгөртүү акча статистикасын жүргүзүүнүн эл аралык стандарттарына ылайык келтирүү максатында жүзөгө ашырылган.

варына карата 1,38ди түзгөн. Кароого алынып жаткан мезгилдин акырына карата М2Х кеңири мааниде колдонулуучу акчанын жүгүртүү тездиги 4,9 айланымды түзгөн. Экономиканы монитезациялоону М2Х акча топтому боюнча эсептелинген коэффициентти 20,9 пайызды түзгөн.

Банктардан тышкаркы акчалар 2006-жылдын 1-январына карата депозиттердин көлөмүнөн 1,6 эсеге ашкан.

Орточо алганда 4-квартал ичинде банктараралык кредит рыногунда пайыздык чендер 0,9 пайыздык пунктка төмөндөө менен РЕПО операциялары боюнча 3,4 пайызды, ал эми улуттук валютадагы банктар аралык кредиттер боюнча 3,3 пайызды түзгөн. Ноталардын кирешелүүлүгүнүн орточо деңгээли 4,9 пайызды түзүү менен мурдагы деңгээлинде сакталып калган. Ички банктар аралык кредит рыногунун валюта сегментинде кароого алынып жаткан мезгил аралыгында 5,0 пайыздык чен боюнча бир бүтүмгө келишилген.

Жүгүртүү мөөнөтү 3 ай жана 6 ай болгон мамлекеттик казына векселдеринин кирешелүүлүгүнүн 4-чейрек аралыгындагы орточо деңгээли тиешелүүлүгүнө жараша 4,6 жана 5,5 пайызга төмөндөгөн, ал эми жүгүртүү мөөнөтү 12 ай болгон векселдер боюнча 6,6 пайыздан 7,1 пайызга жогорулаган. Ал эми жүгүртүү мөөнөтү 18 ай болгон векселдердин кирешелүүлүгү ушул мезгил ичинде өзгөрбөстөн 10,1 пайызды түзгөн, жүгүртүү 24-айга барабар болгон векселдердин кирешелүүлүгү 15,5 пайызды түзгөн. Декабрь айынын акырында векселдердин бардык түрлөрү боюнча орточо алынган пайыздык чен 8,2 пайызды түзгөн, бул чейректин баш жагындагы анын деңгээлинин 1,3 пайыздык пунктка жогору.

Жыл жыйынтыгы боюнча керектөө бааларынын өсүшү 4,9 пайызды түзгөн, бул Улуттук банк тарабынан 2005-жылдын сентябрь айында жарыяланган деңгээлден 0,2 пайыздык пунктка жогору. Улуттук статистиканын маалыматтарына ылайык кароого алынып жаткан мезгил ичинде инфляция деңгээли 2,7 пайызды түзгөн (2004-жылдын 4-чейрегинде баанын арымы 2,5 пайызды түзгөн).

Улуттук банк 2006-жылы инфляция 4,5 пайыздан ашпайт деп болжолдоодо 2006-жылдын 1-чейрегинде 3,5 пайыз деңгээлинде керектүү бааларынын өсүшү күтүлүүдө.

2. КЕРЕКТӨӨ БААЛАРЫНЫН ИНДЕКСИ ЖАНА АНЫ ТҮЗҮҮЧҮЛӨР

2.1. КЕРЕКТӨӨ БААЛАРЫНЫН ИНДЕКСИНИН ТҮЗҮҮЧҮЛӨР

2005-жылдын 4-чейрегинде ушул мезгилге мүнөздүү болгон баанын жогорулоосу жүргөн. Улуттук статистика комитетинин маалыматтарына ылайык кароого алынып жаткан мезгил ичинде инфляция деңгээли 2,7 пайызды түзгөн (2004-жылдын 4-чейрегинде керектөө баалары 2,5 пайызга өскөн). Кыш мезгили алдында баанын жогорулашы, атап айтканда, тамакаш азыктарынын түрлөрүнө, күйүүчү-майлоочу материалдарга, газга жана катуу отунга, транспорттук кызмат көрсөтүүлөргө баанын жогорулашы баанын өсүшүн шарттаган негизги факторлордон болгон. 2005-жылдын 4-чейрегинде тамакаш азыктарына баанын өсүшү 6,0 пайызды, азыктүлүктөн башка товарларга 0,2 пайызды, ал эми акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөргө 2,7 пайызды түзгөн. Жыл жыйынтыгы боюнча инфляция боюнча 4.9 пайыз чегинде катталган.

2.1.1. АЗЫК ТҮЛҮК ТОВАРЛАРЫ

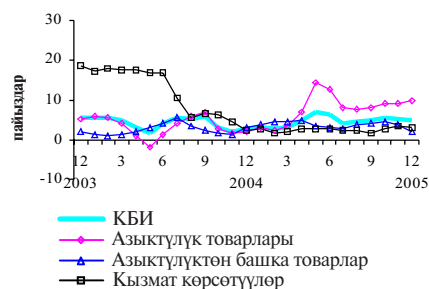
Азыктүлүк товарларына карата баанын динамикасы 2005-жылдын 4-чейрегинде жашылча-жемиштерге, сүт жана сүт азыктарына баанын өсүшүнүн таасири астында калыптанган.

Айылчарба азыктүлүктөрүн чыгаруу 2005-жылда 4,2 пайызга төмөндөгөн кылкандуу дан өсүмдүктөрүн жыйнап алуу 2004-жылдагы деңгээлге салыштырганда 4,5 пайызга кыскарган, анын ичинде 2004-жылдагыга караганда эгиндин түшүмү 4,8 пайызга, картошканыкы 16,2 пайызга, жашылча 0,7 пайызга, мөмө-жемиш 16,6 пайызга аз жыйналган.

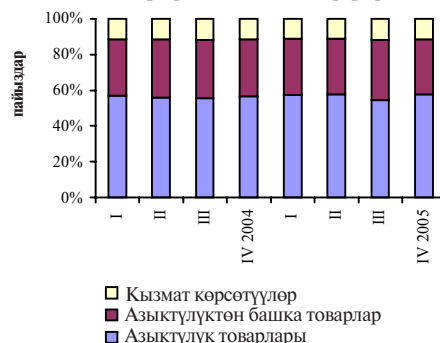
Айылчарбасында өндүрүмдүүлүктүн көлөмүнүн төмөндөшү жашылча-жемиштерге баанын 34,4 пайызга, анын ичинде жемиштерге 41,2 пайызга, жашылча 29,4 пайызга кымбатташына алып келген. 2004-жылдын ушул эле мезгил ичинде жашылча-жемиштерге баанын өсүшү 18,4 пайызга өскөн. Сүт жана сүт азыктарына баа 2005-жылдын акыркы чейрегинде 16,8 пайызга өскөн (2004-жылдын 4-чейрегинде өсүш арым 19,8 пайызды түзгөн), ошондой эле алкоголь ичимдиктерине баа 1,1 пайызга, тамекиге 1,8 пайызга, балык азыгына 1,8 пайызга өскөн.

Эт жана эт азыктарына баанын өсүш арымынын төмөндөөсү катталган, кароого алынып жат-

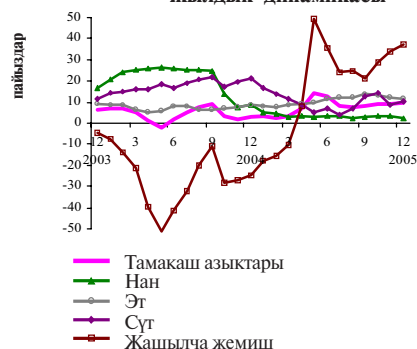
2.1-график: КБИнин жылдык динамикасы

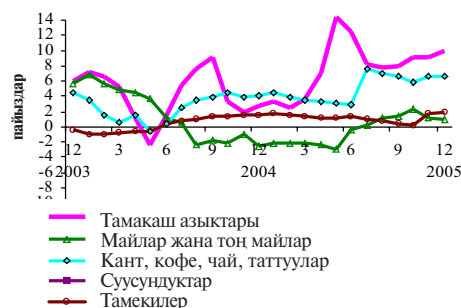
2.2-график: КБИнин түзүмү

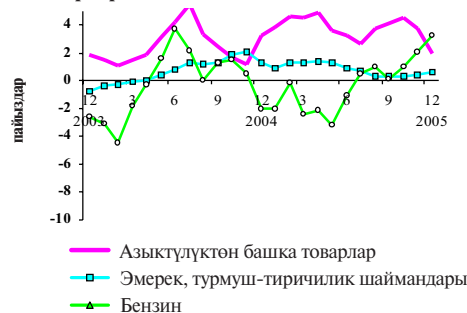
2.3.a графиги: Азыктүлүк товарларга баанын жылдык динамикасы

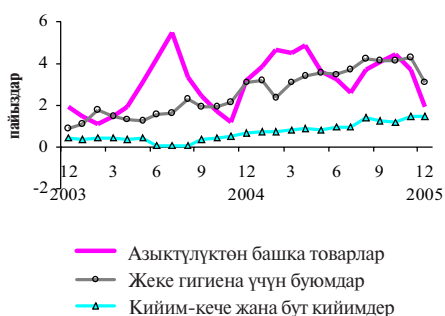
2.3.б графиги: Азыктүлүк товарларга баанын жылдык динамикасы

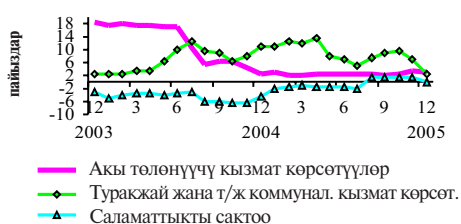
2.4.a графиги: Азыктүлүктөн башка товарларга баанын жылдык динамикасы

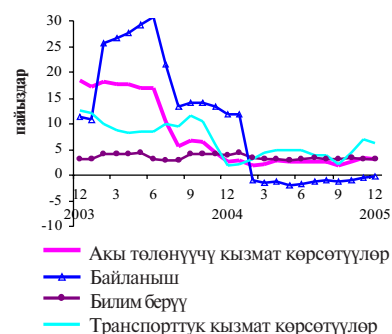
2.4.6 графиги: Азыктүлүктөн башка товарларга баанын жылдык динамикасы

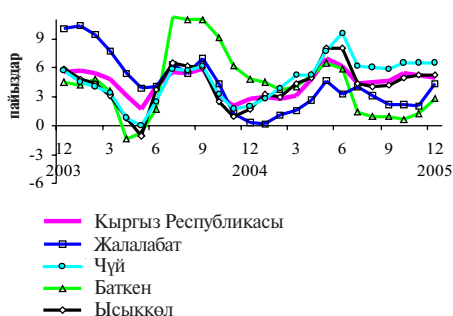
2.5.а графиги: Акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөргө баанын жылдык динамикасы

2.5.б графиги: Акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөргө баанын жылдык динамикасы

2.6.а графиги: Областтар боюнча КБНин жылдык динамикасы

2.6.б графиги: Областтар боюнча КБНин жылдык динамикасы

кан мезгил ичинде аларга баа 0,7 пайызга өскөн, ал эми 2004-жылдын 4-кварталында өсүш 2,6 пайызды түзгөн.

2.1.2. АЗЫКТҮЛҮКТӨН БАШКА ТОВАРЛАР

Азыктүлүктөн башка товарларга баанын индекси 2005-жылдын 4-чейрегинде 0,2 пайызга өскөн. Баанын эң эле арымдуу жогорулоосу төмөнкү товарлар боюнча катталган: күйүүчү жана майлоочу материалдарга 14,4 пайызга, анын ичинде бензенге баа 18,4 пайызга, дизель отунуна 4,7 пайызга, газга 4,7 пайызга, эркектердин бут кийимине 3,4 пайызга, аялзатынын кийим-кечелерине баа 1,1 пайызга жогорулаган.

Курулуш иштеринин учурунун (сезонунун) аякташына байланыштуу туракжайларды (9,2 пайыз) күтүү жана ремонттоо үчүн каралган материалдарга баанын төмөндөшү азыктүлүктөн башка товарларга баанын өсүшүн ооздуктаган фактор болуп саналат.

2004-жылдын 4-чейрегинде азыктүлүктөн башка товарларга баа 2,3 пайызга өскөн. Айрыкча кыш мезгилинде керектелинген товарларга баанын олуттуу жогорулоосу катталган. Алсак катуу отунга баа 36,5 пайызга, газга баа 11,3 пайызга көтөрүлгөн.

Ошол эле учурда товарлардын айрым бир түрүнө, атап айтканда, курулуш материалдарына баанын 9,3 пайызга, автомобилге баанын 1,6 пайызга, килемге жана тактайга төшөлүүчү материалдарга баанын 1,0 пайызга төмөндөшү жүргөн.

2.1.3. Кызмат көрсөтүүлөр

Акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөргө баанын индекси 2005-жылдын 4-чейрегинде 2,7 пайызга өскөн. Күйүүчү-майлоочу материалдарга баанын өсүшүнөн улам транспорт кызмат көрсөтүүлөрдүн 6,4 пайызга кымбатташы баанын өсүшүнө негизги түрткү берген.

Мейманканалык тейлөөгө баанын 1,3 пайызга төмөндөшү катталган (2004-жылдын 4-чейрегинде тиешелүү баа 1,4 пайызга түшүп кеткен).

2.2 РЕГИОНДОГУ КЕРЕКТӨӨ БААЛАРЫНЫН ДИНАМИКАСЫ

Өткөн жылдын кароого алынып жаткан мезгил аралыгында баанын жогорулоосу жүргөн жана ал республиканын региондору боюнча бирдей болгон эмес. Баанын айрыкча жогорулоосу керектөө бааларынын өсүш арымы 6,7 пайызды, анын ичинде тамакаш азыктарына баа 8,2 пайызга, азыктүлүктөн башка товарларга баа 1,9 пайызга жана кызмат көрсөтүүлөргө баа 8,4 пайызга өскөн Нарын областында катталган. Ошондой эле, Ош областында да баанын бир кыйла өскөндүгү белгиленген, мында өсүш арым 4,6 пайызды түзгөн. Тамакаш азыктарына баа 7,7 пайызга, азыктүлүктөн башка товарларга 0,9 пайызга жана кызмат көрсөтүүлөргө баа 11,3 пайызга өскөн.

Керектөө бааларынын өсүшү 2,2 пайызды түзгөн Бишкек шаарында баанын бир аз гана өсүшү жүргөн, мында тамакаш азыктарына баа 6,1 пайызга, акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөргө 0,8 пайызга жогорулаган. Азыктүлүктөн башка товарлар 0,8 пайызга арзан болуп калган.

Республиканын калган региондорунда баанын өсүш арымы 2,3 пайыздан 3,7 пайызга чейинки чекте өзгөрүлүп турган, мында тамакаш азыктарына баанын жогорулоосу негизги булагы болуп калган.

3.ИНФЛЯЦИЯ ФАКТОРЛОРУ

3.1. АКЧА ТОПТОМДОРУ

3.1.1. АКЧА БАЗАСЫ

Өткөн жылдын тиешелүү мезгилинде акча базасы 11,4 пайызга көбөйгөн, жыл ичинде акча базасынын өсүш арымы 24,9 пайызды түзгөн. Акча базасынын 1581,8 млн.сомго өзгөрүүсү Улуттук банктын (өсүш 1544,6 млн.сом) жана Экономика жана финансы министрлигинин (өсүш 37,2 млн.сом) операциялары менен шартталган. Жүгүртүүдөгү акчанын өсүшү 9,5 пайызды түзгөн, ал эми бүтүндөй 2005-жыл үчүн 17,4 пайызды түзгөн.

2005-жылдын декабрь айынын акырында акча базасынын түзүмүндө жүгүртүүдөгү нак акчаларынын үлүшүнүн 86,7 пайызга чейин төмөндөшү жүргөн (2005-жылдын сентябрь айынын акырында 88,2 пайыз) коммерциялык банктардын Улуттук банктагы корреспонденттик эсептеринин каражаттарынын үлүшү 11,8ден 13,3 пайызга чейин көбөйгөн.

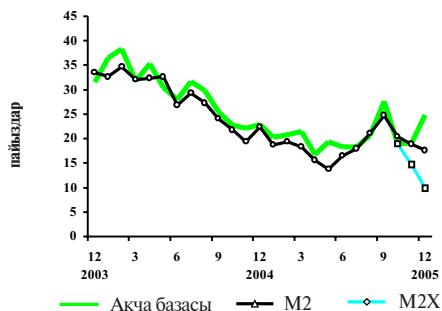
3.1.2. M2 АКЧА ТОПТОМУ

M2 акча топтомунун өсүшү 2005-жылдын 4-чейреги аралыгындагы өсүшү 6,1 пайызды түзгөн. Кароого алынып жаткан жылда M2 акча топтому 17,6 пайызга өскөн. Улуттук валютадагы депозиттер отчеттук мезгил ичинде 7,3 пайызга кыскарган (2004-жылдын 4-чейрегинде 20,6 пайызга өскөн), анын ичинде которулмалуу депозиттердин кыскаруусу 4,6 пайызды (2004-жылдын 4-чейрегинде 29,7 пайызга өскөн), ал эми башка депозиттердики 12,6 пайызды (өсүш 1,9 пайыз). 2005-жыл ичинде улуттук валютадагы депозиттердин көбөйүүсү 18,4 пайызды түзгөн (2004-жылы 38,0 пайыз).

3.1.3. M2X АКЧА ТОПТОМУ

Өзүндө четөлкө валютасындагы депозиттерди камтыган M2X акча топтому 4-чейрек ичинде 7,4 пайызга кыскарган. Бул жерде, төмөндөө 2005-жылдын 1-октябрынан тартып ушул акча топтомун эсептөө ыкмасынын өзгөртүлүшү менен шартталгандыгын белгилеп кетүү зарыл. Резидент эместердин депозиттери жана кредиттери M2X акча топтомун эсептөөдө эске алынбайт. Бул өзгөртүүлөр эсептөө ыкмасын акча статистикасынын эларалык стандарттарына ылайык келтирүү үчүн жүргүзүлгөн.

3.1-график: Акча топтомдорунун жылдык динамикасы

3. ИНФЛЯЦИЯ ФАКТОРЛОРУ

Коммерциялык банктардын депозиттик база-сы² 25,8 пайызга төмөндөгөн. Улуттук валютадагы жана четөлкө валютасындагы депозиттердин көлөмү тиешелүүлүгүнө жараша, 7,3 жана 33,6 пайызга кыскарган. Банктардан тышкаркы нак акчалар 9,7 пайызга өсүшкө ээ болгон.

	Үлүш
Банктардан тышкаркы нак акчалар	61,1
Улуттук валютадагы депозиттер	13,5
Четөлкө валютасындагы депозиттер	25,4
M2X акча агрегаты	100,0

Финансылык ортомчулукту деңгээлин мүнөздөгөн кеңири мааниде колдонулуучу акча мультипликатору³ төмөндөп, 2006-жылдын 1-январына карата 1,8 түзгөн. Бир мезгилдин акырына карата M2X кеңири мааниде колдонулуучу акча жүгүртүлүшүнүн тездиги 4,9 айланымды түзгөн. Экономиканы монетизациялоонун M2X акча агрегаты боюнча эсептелинген коэффициенти 20,9 пайызга барабар болгон. Банктардан тышкаркы акча 2006-жылдын 1-январына карата депозиттердин көлөмүнөн 1,6 эсеге ашкан.

3.2. ПАЙЫЗДЫК ЧЕНДЕР

3.2.1. АКЧА РЫНОГУ

Төртүнчү чейректе банктар аралык кредит рыногунда алынган карыздык ресурстардын наркы банк тутумунда ликвиддүүлүктүн деңгээлинин өткөн чейректегиге салыштырганда кыйла жогору болушунан улам байкаларлык төмөндөгөн. Мында, РЕПО-операциялары сегментинде отчеттук чейрек ичинде белгиленген чендер 3,4 жана 3,5 пайыз деңгээлинде сакталып урган. Ошол эле учурда, улуттук валютадагы банктараралык кредиттер сегментинде чендердин өзгөрүлмөлүүлүгү байкаларлык өскөн: алардын өзгөрүү чеги карыз алуучулардын ишенимдүүлүгүнө, күрөөнүн түрүнө жана келишилген бүтүмдөрдүн мөөнөтүнө жараша 0,0-12,0 пайызды түзгөн (3-чейректе 0,5-7,0 пайыз).

Улуттук банктын жүгүртүү мөөнөтү 28 күндүк ноталарын жайгаштыруу боюнча октябрь айында өткөрүлгөн аукциондордо алардын кирешелүүлүгү туруктуулугун сактоо менен 4,8-4,9 пайыз деңгээ-

² Лицензиялары кайтарылып алынган, бирок жоюу процесси бүткөрүлө элек коммерциялык банктарды эске алуу менен.

³ Акча мультипликаторунун маанисин, жүгүртүү тездигин жана банктардан тышкаркы акчанын ошол мезгилдеги депозиттердин көлөмүнө карата катышы, резидент эместердин депозиттерин жана кредиттерин эсепке алууга карата усулдук ыкмаларынын өзгөртүлүшүнөн улам өткөн мезгил аралыгы ушул көрсөткүчтөр менен салыштырууга жатпайт.

3.2-график: Акча рыногундагы чендердин динамикасы

линде турган. Бирок, ноябрь айында ноталарга карата суроо-талаптын төмөндөшүнөн улам, алардын кирешелүүлүгү 2005-жылдагы эң жогорку деңгээлге жетүү менен 5,3 пайызга чейин жогорулаган. Декабрь айында банк тутумунда ликвиддүүлүктүн олуттуу өсүшүнө байланыштуу ноталар аукционунда атаандаштык күчөгөн. Бул, жүгүртүү мөөнөтү 28 күндүк ноталардын кирешелүүлүгүнүн төмөндөшү алып келип, декабрь айынын акырына карата ал 4,1 пайызга жеткен.

Чейрек ичинде орточо алганда банктараралык кредит рыногундагы пайыздык чендердин деңгээли 0,9 пайыздык пунктка төмөндөө менен РЕПО-операциялары боюнча 3,4 пайызды жана улуттук валютадагы банктараралык кредиттер боюнча 3,3 пайызды түзгөн. Ноталардын кирешелүүлүгүнүн орточо деңгээли 4,9 пайызды түзүү менен мурдагы деңгээлинде сакталып калган. Ички банктараралык кредит рыногунун валюта сегментинде кароого алынып жаткан мезгил аралыгында 5,0 пайыздык чен боюнча бир бүтүмгө келишилген.

3.2.2 МАМЛЕКЕТТИК КАЗЫНА ВЕКСЕЛДЕРИ

Төртүнчү чейрек ичинде векселдердин бардык түрү боюнча кирешелүүлүк жетиштүү деңгээлде туруктуу бойдон сакталып турган. Мында, чейректин баш жагында жана акырында жүгүртүү мөөнөтү 6 ай болгон векселдердин кирешелүүлүгү рыноктун ушул сегментинде атаандаштыктын артышынан улам төмөндөгөндүгү катталган. Натыйжада, жүгүртүү мөөнөтү 3 ай жана 6 ай болгон векселдердин кирешелүүлүгүнүн ортосундагы спрэд 1,4 пайыздык пункттан 0,5 пайыздык пунктка чейин кыскарган.

Рыноктун чөйрөсүн кеңейтүү максатында Экономика жана финансы министрлиги ноябрь айында жүгүртүү мөөнөтү 24 ай болгон векселдерди чыгаруу демилгесин көтөргөн. Ушул векселдердин кирешелүүлүгү өзгөрүүлөргө дуушар болгон, атап айтканда, октябрь-ноябрь айларындагы анын өсүшү декабрь айындагы төмөндөөгө ык койгон.

Төртүнчү чейрек ичинде жүгүртүү мөөнөтү 3 ай жана 6 ай болгон векселдердин кирешелүүлүгүнүн орточо деңгээли тиешелүүлүгүнө жараша, 4,6 жана 5,5 пайызга чейин төмөндөгөн. Ал эми жүгүртүү мөөнөтү 12 ай болгон векселдер боюнча 6,6дан 7,1 пайызга чейин жогорулаган. жүгүртүү мөөнөтү 18 ай болгон векселдердин кирешелүүлүгү чейрек ичинде орточо алганда 10,1 пайызды түзүү менен өзгөргөн эмес. жүгүртүү мөө-

3. ИНФЛЯЦИЯ ФАКТОРЛОРУ

нөтү 24 ай болгон векселдердин кирешелүүлүгү 15,5 пайызды түзгөн. Декабрь айынын акырында векселдердин бардык түрү боюнча орточо алынган пайыздык чендер 8,2 пайызды түзгөн, бул чейректин баш жагындагы чендердин деңгээлинен 1,3 пайыздык пунктка жогору.

3.3 АЛМАШУУ КУРСУ

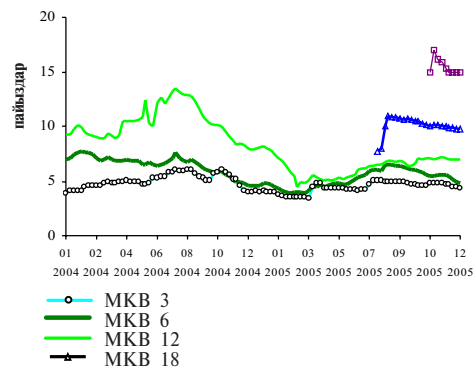
Октябрь айында валюта тооруктарында банк тутумуна экспорттоодон каражаттардын түшүүсүнүн артышы, ошондой эле депозиттердин агымынын жана акчалай которуулардын көбөйүүсү менен шартталган накталай эмес АКШ долларын артыкча сунуштоо байкалган.

Ал эми, нак доллардын курсу жөнүндө сөз кыла турган болсок, анда чейректин башталышына карата абал боюнча анын деңгээли накталай эмес доллардын курсунан бир азга төмөн болгон, бирок октябрь айынын орто ченинде алардын ортосундагы спрэт коммерциялык банктардын колунда турган накталай валюталардын калдыгынын төмөндөшү чегинде нак доллардын курсунун өсүшүнө байланыштуу кыскарган. Нак АКШ долларынын курсу ноябрь айынын орто ченине чейин 1 доллар үчүн 40,8-40,9 сом деңгээлинде сакталып турган. Ушул мезгил аралыгында рыноктун накталай сегментинде суроо-талаптын артышы байкалып, анын натыйжасында накталай доллардын курсу ноябрь айынын 3-декадасында 1 АКШ доллар үчүн 41,2-41,3 сомго чейин жогорулаган. Бирок, декабрь айынын баш жагында банк тутумундагы накталай доллардын калдыгынын өсүшү менен валютага карата суроо-талап турукташуу менен чейректин акырына чейин анын курсу ошол эле деңгээлде сакталып калган. Банктараралык валюта тооруктарында ноябрь айынын акырында да алмашуу курсунун 41,3 сом/АКШ долларына чейин өсүшү катталган. Ошол эле учурда накталай эмес АКШ долларын сунуштоо байкалаарлык арткан. Рыноктогу абалды жөнгө салуу максатында Улуттук банк декабрь айынын акырына чейин валюталарды сатып алуу боюнча операцияларды ишке ашырган.

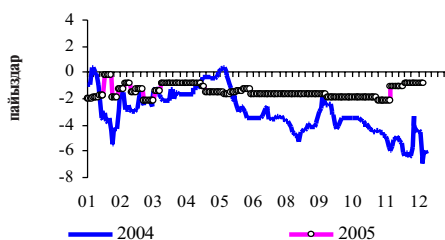
Декабрь айынын акырында АКШ долларынын эсептөө курсу 4-чейректе 1,1 пайызга жогорулоо менен 41,3011 сом/долларды түзгөн. Салыштыруу үчүн алып көрсөк: 2004-жылдын ушул эле мезгилинде доллардын эсептөө курсу 2,1 пайызга төмөндөгөн.

Евронун курсунун динамикасы мурдагыдай эле дүйнөлүк рыноктордо түптөлгөн конъюнктурага ылайык калыптанган. Ноябрь айынын баш жагында евронун курсунун төмөндөшү байкалып, айдын

3.3-график: МКВлардын кирешелүүлүгүнүн динамикасы

3.4-график: 2004-2005-жылдар ичинде банктар аралык валюта рыногундагы доллардын курсунун өсүш арымы

акырында жана декабрь айынын биринчи жарымына чейин анын өсүшү сакталып калуу менен декабрь айынын акырында кайрадан төмөндөөгө ык койгон. Мында, 3-чейректеги салыштырганда анын өзгөрүү чеги 2,36 сомдон 1,29 сомго чейин кыскарган. 4-квартал ичинде евронон эсептик курсу 1,21 пайызга төмөндөгөн. Алмашуу бюролорунда евронон сатуу курсу 0,89 пайызга төмөндөгөн.

2005-жылдын акырына карата номиналдык эффективдүү алмашуу курсу жыл башындагыга салыштырганда 8,4 пайыздык пунктка төмөндөгөн, ал эми жылдык орточо мааниси бир жыл мурдагыга салыштырганда 6,2 пайыздык пунктка төмөн болгон. Реалдуу эффективдүү алмашуу курсу индексинин мааниси 2005-жылдын декабрь айынын акырында 1,5 пайыздык пунктка төмөндөгөн, ал эми анын жылдык орточо мааниси эч кандай өзгөрүүгө дуушар болгон эмес.

3.4.СУРОО-ТАЛАП ЖАНА СУНУШ

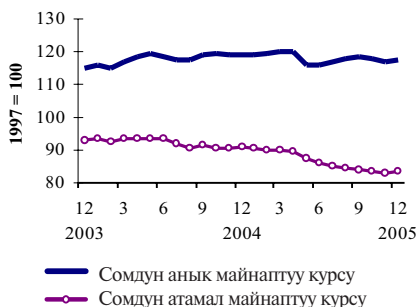
3.4.1.Тышкы суроо-талап

Ыкчам алынган маалыматтар боюнча Кыргыз Республикасынын тышкы соода жүргүзүүсүнүн сальдосу 2005-жылдын 4-чейрегинде 140,8 млн. АКШ доллары өлчөмүндө терс чыккан, бул 2004-жылдын ушул эле мезгилиндегиге салыштырганда 2,4 эсеге көп. Тышкы соодалык ФОБ баасындагы жүгүртүүлөр кароого алынып жаткан жылдын 4-чейрегинде 2004-жылдын тиешелүү мезгилиндегиге салыштырганда 12,6 пайызга көбөйгөн. КМШ өлкөлөрү менен товаржүгүртүү 17,2 пайызга өскөн, ал эми алыскы четөлкөлөр менен товаржүгүртүү болгону 1,1 пайызга гана арткан.

Товарлардын ФОБ баасындагы экспорту 2005-жылдын 4-чейрегинде 5,8 пайызга азайган. Алыскы четөлкөлөргө да экспорттун төмөндөшү байкалган, атап айтканда алтын экспорту 28,2 пайызга. Мунайзаттарынын экспорту 39,0 пайызга кыскарган. Жакынкы четөлкөлөргө экспорт 4,0 пайызга өскөн.

Азыктүлүктөн башка товарларды жана инвестициялык товарларды эске албаганда, анын функционалдык түзүмүнүн бардык статьясы боюнча экспорттун кыскаруусу жүргөн. Экспорттун жалпы көлөмү⁴ 5,0 пайызга төмөндөгөн. Энергопродукцияларынын экспорту 15,6 пайызга. Аралык товар-

3.5-график: Сомдун майнаптуу курсунун индекси

⁴ Экспорттун функционалдык түзүмү боюнча классификациялоодо "алып сатарлардын" соода жүгүртүүсү боюнча жеткире эсептелгендер эске алынбайт.

3. ИНФЛЯЦИЯ ФАКТОРЛОРУ

ларынын экспорту 18.1 пайызга, чийки заттардын 8,4 пайызга төмөндөгөн. Бирок, керектөө товарларынын экспортунун 17,9 пайызга жана инвестициялык товарлардын экспортунун 25,7 пайызга өсүшү экспорттун кыйла олуттуу кыскарып кетүүсүнө бөгөт коюуга өбөлгө түзгөн.

2005-жылдын 4-кварталында КМШ өлкөлөрүнө экспорттук берүүлөр 5,4 пайызга көбөйгөн. Мында алыскы четөлкөлөргө экспорт 13,3 пайызга кыскарган. Мурдагыдай эле ири өнөктөштөрдөн болуп Россия (КМШ өлкөлөрүнө экспорттун жалпы көлөмүнүн 49,4 пайызы), Казакстан (30,5 пайызы), Тажикстан (10,9 пайызы) жана Өзбекстан (5,8 пайыз) калууда. Отчеттук мезгил ичинде Беларуссияга товарлардын экспортту 59,0 пайызга кыскарган.

Бириккен Араб Эмираттарына, Канадага, Латвияга жана башка алыскы чет мамлекеттерге экспорттук берүүлөрдүн кыскаруусу жүргөн. Алыскы четөлкөлөрдүн ичинен эң ири экспорттук өнөктөш болуп Швецарияны атоого болот, ага алыскы четөлкөлөргө экспорттун жалпы көлөмүнүн 39,2 пайызы туура келет. Бириккен Араб Эмиранттары (11,1 пайыз), Түркия (10,3 пайыз), Кытай (6,6 пайыз) мамлекеттери да ири өнөктөштөрдөн болуп саналат.

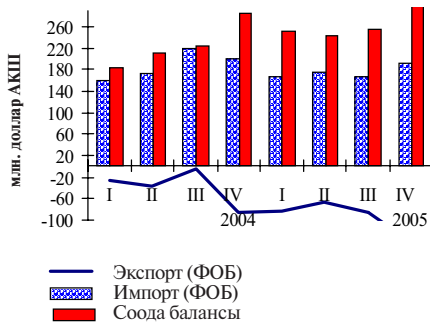
Товарлардын ФОБ баасындагы импорту 2005-жылдын 4-чейрегинде андагы мурдагы жылдын тиешелүү мезгилиндегиге салыштырганда 26,9 пайыздык өсүшкө ээ болгон. Алыскы четөлкөлөрдөн сыяктуу эле, КМШ өлкөлөрүнөн импорттун өсүшү байкалып анын арымы, тиешелүүлүгүнө жараша 30,7 жана 24,7 пайызды түзгөн.

2005-жылдын 4-чейрегинде функционалдык түзүмдүн бардык статьялары боюнча импорттун 25-30 пайызга өсүшү белгиленген. Мында аларды ташып келүү 16,5 пайызга көбөйгөн инвестициялык товарлар эске алынбайт. Эң жогорку өсүш арым, 32,0 пайыздык чек "аралык товарлары" тобу боюнча катталган.

Кыргыз Республикасынын негизги экспорттерлордон болуп, мурдагыдай эле, Россия (КМШ өлкөлөрүнөн импорттун жалпы көлөмүнүн 56,2 пайызы) жана Казакстан (29 пайыз калууда). Алыскы четөлкөлөрдүн ичинен Кытай (алыскы четөлкөлөрдөн импорттун жалпы көлөмүнүн 33,6 пайызы), АКШ (12,4 пайыз), Түркия (7,0 пайыз), Корея (5,2 пайыз) эң ири экспорттерлордон болуп саналышат.

ИЧКИ СУРОО-ТАЛАП

3.6-график: Соода балансы

3.4.2.1. ЖЕКЕ КЕРЕКТӨӨЛӨР

Улуттук статистика комитетинин алдын-ала берген маалыматтар боюнча 2005-жылдын январь-ноябрь айларында эмгек акы 16,7 пайызга көбөйгөн. Реалдуу алганда анын өсүшү 11,9 пайызды түзгөн. Соода жүгүртүлүшүнүн көлөмү, автомобилдерди турмуш-тиричилик жана жеке керектөө буюмдарын оңдоолор 12,6 пайызга өскөн. Кароого алынып жаткан мезгилде өсүш 9,2 пайызды түзгөн.

3.4.2.2. МАМЛЕКЕТТИК ЧЫГАШАЛАР

2005-жылда мамлекеттик бюджеттин кирешелеринин 2004-жылдын тиешелүү мезгилиндегиге салыштырганда 11,1 пайызга көбөйүүсү шартында, эмгек акыларды төлөөгө кеткен чыгашалар 15,1 пайызга өскөн. Мамлекеттик бюджеттин чыгашалары 6,9 пайызга көбөйгөн. Мамлекеттик ишканаларга субсидиялар 5,7 пайызга арткан. Капиталдык салымдарга жана ремонттоого 2004-жылдагыга караганда 7,9 пайызга аз каражат жумшалган.

3.4.2.3. ИНВЕСТИЦИЯЛАР

2005-жылдын январь-ноябрь айларында Улуттук статистика комитетинин ыкчам маалыматтарына ылайык негизги капиталга (курулушка, реконструкциялоого, объектилерди кеңейтип жана техникалык жактан жеткире жабдууга) инвестициялар 2004-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 3,0 пайызга кыскарган.

3.4.3. ИЧКИ ДҮҢ ПРОДУКТ

Улуттук статистика комитетинин 2005-жыл үчүн алдын-ала берген маалыматтары боюнча ички дүң продукт 0,6 пайызга кыскарган. Ички дүң продукт "Күмтөр" алтын кең комбинатынын продукцияларын эске албаганда, 1,4 пайызга өскөн. Өнөржайынын дүң кошумча наркы 12,6 пайызга төмөндөгөн. Айылчарбасынын дүң кошумча наркы 4,2 пайызга кыскарган, мында, курулуш жана кызмат көрсөтүүлөр чөйрөсүндө кошумча нарктын өсүшкө ээ болушу байкалган. Алсак, курулушта анын өсүшү 2,1 пайызды, соодада 12,6 пайызды, транспорт жана байланышта 9,5 пайызды түзгөн. Мейманакалардын жана ресторандардын кызмат көрсөтүүлөрдүн дүңүнөн алгандыгы кошумча наркы 12,2 пайызга өскөн.

4. АКЧАКРЕДИТТИК САЯСАТ БОЮНЧА НЕГИЗГИ ЧЕЧИМДЕР

4.1. БАШКАРМАНЫН НЕГИЗГИ ЧЕЧИМДЕРИ

1. 2005-жылдын 14-сентябрындагы №28/2 "Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын ноталарын чыгаруу, жайгаштыруу, жүгүртүү жана төлөө жөнүндө" Жобонун жаңы редакциясы жөнүндө" токтому (Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин (КР ЮМ) 2005-ж. 7-октябрындагы №140 каттоо номери).

Жобонун жаңы редакциясы Улуттук банктын ноталарын жайгаштыруу механизмдин ачыктыгын жогорулатуу максатында бекитилген. Бул документте, ноталарды жайгаштырууда Улуттук банктын көлөмдөрдү өзгөртүп туруучу ченем алынып салынган. Ошондой эле, документтин түзүмү өзгөртүлдү жана ага редакциялык оңдоолор киргизилген.

2. 2005-жылдын 26-октябрында Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасы тарабынан "2005-жылга акчакредит саясатынын максаттуу көрсөткүчүн карап чыгуу жөнүндө Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын билдирүүсү" кабыл алынган. Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасынын №32/2 токтому.

2005-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча түзүлгөн макроэкономикалык абалды эске алуу менен акча-кредиттик саясаттын максаттуу көрсөткүчү катары керектөө бааларынын өсүш арымы 2005-жылдын аягына карата 4,7 пайыз деңгээлине чейин каралып чыккан. "2005-жылга акчакредит саясатынын максаттуу көрсөткүчүн карап чыгуу жөнүндө Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын билдирүүсүндө" айтылган 2005-жылга акчакредиттик жана валюта саясатынын негизги багыттары өзгөртүүсүз калтырылды.

3. 2005-жылдын 18-ноябрындагы №34/1 "Милдеттүү камдык талаптар жөнүндө Жобого өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө" токтом. Документ 15-декабрда Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинде каттоодон өтүү (№156/05), бирок басылып чыга элек.

2005-жылдын 15-декабрындагы №37/2 "Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын бир күндүк кредити жөнүндө" токтом. Бул документ пайыздык чендин өлчөмүн, залогдук камсыздоону жана Улуттук банк бир күндүк кредиттөө опера-

цияларын ишке ашырууну баштаган күнүн аныктайт.

4. 2005-жылдын 21-декабрында Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасынын №39/1 токтому менен "2006-жылга акчакредит саясатынын негизги багыттары" жактырылган. Бул документти КР Президентинин администрациясына, КР Жогорку Кеңешине жана КР Премьер-министринин аппаратына жөнөтүү чечими кабыл алынган. Бул документте 2006-жылга акча-кредит саясатынын негизги багыттары жана максаттуу көрсөткүчү аныкталган. Туруктуу экономикалык өсүүнүн шарттарынын бири катары инфляциянын төмөнкү деңгээлин кармоо Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын акчакредит саясатынын негизги максаты болуп эсептелет.

5. 2005-жылдын 23-декабрында Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасы тарабынан Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын "2006-жылга акчакредит саясаты жөнүндө" Билдирүүсү жактырылган жана 2006-жылга финансылык жана социалдык-экономикалык саясат жөнүндө Өкмөт менен Улуттук банктын биргелешкен билдирүүсүн даярдоо үчүн Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө Билдирүүнүн тексттин жөнөтүү чечими кабыл алынган (Токтом №40/1).

6. 2005-жылдын 28-декабрындагы №41/3 "РЕПО аукциондорун өткөрүү тартиби жөнүндө" токтом. Бул Тартип акчакредит саясатынын инструменттерин андан ары өркүндөтүү жана мамлекеттик баалуу кагаздардын экинчилик рыногунун ачыктыгын жогорулатуу максатында иштелип чыккан. Документ КР Юстиция министрлигинде каттоодон өтүүдө.

4.2. АКЧАКРЕДИТТИК ЖӨНГӨ САЛУУ КОМИТЕТИНИН НЕГИЗГИ ЧЕЧИМДЕРИ

Банктык системада ликвидүүлүктүн жалпы деңгээлин эске алуу менен, төртүнчү чейректе Улуттук банктын сатуу үчүн сунушталган ноталарынын көлөмү жүгүртүүнүн 28 күндүк мөөнөтү менен ноталардын жума сайын аукциондорунда 4,0 млн. сом өлчөмүндө аныкталган. Отчеттук мезгил аралыгында КР Улуттук банкынын 28 күндүк ноталарын сатуу боюнча жарыяланган он үч аукциондордун ичинен он эки аукцион өткөрүлдү деп табылды, башкача айтканда, жарыяланган аукциондордун бирөө тооруктун катышуучуларынын жетишсиз санындагы себеби боюнча өткөрүлдү деп табылган жок.

"Овернайт" кредити банктык системада ликвидүүлүктүн жогорку деңгээлинин шарттарында аны алууга сурамдардын жоктугуна байланыштуу берилген эмес.

Улуттук банк алмашуу курсунун кескин өзгөрүүсүн жымсалдоо максатында, валюталык рынокто интервенцияны жүргүзгөн. Улуттук банктын 2005-жылдын төртүнчү чейреги үчүн четөлкө валютасын анык сатып алуунун көлөмү 44,3 млн. АКШ долларын түздү. 2005-жыл үчүн Улуттук банктын анык сатып алуу көлөмү 71,3 млн. АКШ долларын түздү.

4.3. 2006-ЖЫЛДЫН БИРИНЧИ ЧЕЙРЕГИНЕ ИНФЛЯЦИЯНЫ БААЛОО

Улуттук банк 2005-жылга акчакредиттик саясаттын максаттуу көрсөткүчүн 4,0 пайыз деңгээлинде жарыялаган. Анын өлчөмү 2004-жылдын аягына карата түзүлгөн акчакредит саясатынын экономикасын жана ишчараларын өнүктүрүү тенденциясын эске алган. Ошентсе да, жыл ичинде негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөр болжолдоо маанилеринен бир кыйла четтеп кеткен, экономикалык өсүштүн ордуна төмөндөө жүргөн. Улуттук банк октябрда билдирүү менен кайрылган, анда мааниси 4,7 пайызга жогорулатылган, жылдын аягына чейин инфляция боюнча максаттуу көрсөткүч кайра каралып чыккан. Керектөө бааларынын далилдүү өсүш арымы 4,9 пайызды түздү.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Инфляция, %	9,6	3,7	2,3	5,6	2,8	4,9

Рынок экономикасы түзүлгөн жылдарда аныкталган тенденциялар жаралууда. Чогу алгандагы суроо-талап эки бөлүктөн турат: мамлекеттик жана жеке. Керектөө бааларынын өсүш арымынын 10 пайыздык деңгээлден төмөн түшүшү көбүнесе, мурдакыга караганда, мамлекеттик бюджеттин балансталышы, ички дүң продуктка карата бюджет дефицитинин өлчөмүнүн кыскартылышы менен камсыздалган. Ошону менен бирге, инфляциялык процесстердин көзкарашынан алып караганда, бюджеттин абалы маанилүү ролду ойноону улантууда, ошондуктан аны түзүү жана аткаруу реалдуу мамилени талап кылат.

Акыркы жылдарда жеке сектор тарабынан чогу алгандагы суроо-талаптын күчөшү жүрүүдө.

Кайсы бир деңгээлде ал ар кыл топтор боюнча бир типтүү эмес мүнөзгө ээ болгон калктын кирешелеринин өсүшү менен шартталган. Чогу алгандагы суроо-талапты четөлкөдөн алынуучу трансферттер колдойт. Чогу алгандагы суроо-талаптын күчөшү импорттун динамикасы менен бекемделет.

Импорт боюнча товардык агымдардын кайсы бир бөлүгү керектөө суроо-талаптарынын күчөшүн билдирет, кайсы бир деңгээлде алар аныкталган экономикалык активдүүлүктүн жогорулашы жөнүндө күбөлөндүрөт, анткени сырьё, аралык керектөө товарлары жана жабдуулар ташылып келүүдө. Бул товарларды ташып келүү мурдакыга караганда, кыйла таза негизге ээ, анткени кредиттер аны каржылоонун булактары болуп эсептелбейт. Ошону менен катар, кээ бир тобокелдер бар. Трансферттер көп учурда ыңгайлуу конъюктура менен шартталган, эмгек мигранттары келген өлкөлөрдө бул каржылоону туруктуу деп эсептөөгө болбойт.

Импорттун байкоодогу өсүшү табигый болуп саналат. Ал көп учурда сунуштардын керектөөлөргө үлгүрбөй калган абалдарын чагылдырат. Чогу алгандагы суроо-талап саны боюнча өсүүдө, ошону менен бирге анын түзүмү өзгөрүүдө. Тышкы жана ички рынокто экономиканын реалдуу сектору атаандаштыкка каршы туруунун төмөндүгүнө ээ. Бул маселе керектөөчүлөргө тиешелүү товарларды сунуш кылууга жөндөмдүү болгон өндүрүштүк кубаттуулуктардын жетишсиздигине "таянат".

Соода жана керектөө рыногу кирешелердин өсүү фондунда жетишерлик активдүү өнүгүүдө, ал эми атамекендик өндүрүүчүлөр, эгер алардын товарларын сатып алууну каалашса, тышкы жана ички рыноктордо атаандаштыкка жөндөмдүү болуулары керек.

Баалардын деңгээли, ошону менен бирге инфляция да, өндүрүүчүлүк түшүнүгү менен тыгыз байланыштуу. Интеграциянын азыркы учурдагы деңгээлинде "сатылуучу" товарларга баалар теңдөөгө тенденцияларга ээ болушат. Башкача айтканда, көп учурларда баалардын деңгээли жана анын өзгөрүүсү "соода жүргүзүлбөөчү" сектордо аныкталат. Өндүрүштүн натыйжалуулугун жогорулатуу инвестициялык потенциал менен аныкталат.

Акча ресурстарын пайдалануунун интенсивдүүлүгүн экономиканы монетизациялоонун көрсөткүчү чагылдырат.

4. АКЧАКРЕДИТТИК САЯСАТ БОЮНЧА НЕГИЗГИ ЧЕЧИМДЕР

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Монетизациялоо, %	10,6	10,0	12,4	15,0	17,5	20,9

Акчага суроо-талапты жогорулатуу, рыноктук секторду кеңейтүү жөнүндө күбөлөндүрүүчү монетизациялоону калыбына келтирүү тенденциясы белгиленген. Ошону менен бирге, акчалай сунуштун негизги булагы болуп, азыркы учурда тышкы рыноктун конъюктурасы менен көбүнесе байланышкан четөлкө валютасынын агымы эсептелет.

Эгер 2004-2005-жылдар үчүн баалардын динамикаларын салыштырса, 2005-жылда инфляцияны тездетүүнү шарттаган факторлорду аныктаса болот. Бул факторлор ички жана тышкы мүнөздөргө ээ болушкан. Республиканын импортунда жогорку үлүштү салттуу түрдө ээлеген мунайзаттарга баалардын жогорулоосун алып келген, аларалык рынокто мунайга баалардын өсүшү тышкы факторлор болуп эсептелген.

Экономиканы туруктуу монетизациялоого карабастан, акча агрегаттарынын өсүү темптери төмөндөсө да, жетишерлик жогору бойдон калышкан. Валюта рыногунда Улуттук банк тарабынан жүргүзүлүүчү интервенциялар АКШ долларына карата улуттук валютанын (өткөн жылдарда анын чыңдалуусу байкалган кезде) курсун турукташтырууга алып келди. Чогу алганда бул эки фактор 2004-жылга салыштырмалуу 1,2 пайыздык пунктка керектөө бааларынын өсүш арымын берди. Аркыл себептер боюнча 0,5 пайыздык пунктка инфляциялык күтүүлөр да өскөн.

2004-жылы жашылча-жемиш продукциясына баалар 0,7 пайыздык пунктка төмөндөгөн. 2005-жылы ал 1,3 пунктка жогору болду. Азыктүлүк товарларына, атап айтканда, жашылча-жемиш продукциясына баалардын кескин өзгөрүүсү аларды өндүрүүнүн сезондук мүнөзү жана жылдар боюнча өндүрүүнүн бирдей эместиги менен шартталат. Өзүнчө алынган жылдарда кайрадан өндүрүү жана баалардын төмөндөшү, кийинки жылдарда - өндүрүштүн төмөндөшү жана баалардын өсүшү байкалууда. Ошондой эле, акыркы жылдардын аралыгында эт-сүт продукцияларына баалардын жогорулоо тенденциясы түзүлгөн. Бул болсо, алардын коңшулаш өлкөлөрдө туруктуу суроо-талаптарга ээ болушу менен шартталат.

2005-жылы болгон инфляциянын кээ бир тездетилишин объективдүү жана субъективдүү факторлор чагылдырат. Бүтүндөй алганда, өткөөл экономикасындагы өлкөлөр үчүн шарттуу деп эсепте-

генге мүмкүн болгон, керектөө бааларынын өсүш арымы 4-5 пайыз диапазонунда калган.

Макроэкономикалык туруктуулукту сактоонун элементи болуп, абалы Улуттук банк тарабынан көз салынып турган акчага суроо-талапты канаттандыруу эсептелет. Тышкы конъюктурадан акчаны "автономдуу" сунуштоону жөнгө салуу өнүккөн финансылык рыноктун болушун талап кылат. Банктык системаны бекемдоо, микрофинансылык секторду өнүктүрүү жана финансылык рынокту тереңдетүү Улуттук банктын ишмердүүлүгүнүн артыкчылыктуу багыты болуп эсептелет.

Улуттук банк валюта курсу же эларалык камдардын өлчөмү үчүн максаттуу көрсөткүчтөрдү белгилебейт. Мындай практика туруктуу бааларга жетишүүгө багыт алууга каршы келмек. 2006-жылга акчакредит саясаты жөнүндө билдирүүдө жарыяланган, эларалык камдардын көрсөткүчү индикативдик мүнөздү алып жүрөт. Ал тышкы сооданы ишке ашыруу жана валюта курсунун динамикасы менен байланышкан тобокелдердин бар экендиги жөнүндө маалымдайт. Улуттук банк, өз кезегинде, бул тобокелдерди көңүлгө алуу менен, аларды жоюу боюнча адекваттуу чараларды ишке ашырууда, бирок Улуттук банктын аныкталган курсун колдоо боюнча эч кандай милдеттенмелерди өзүнө албайт.

Улуттук банк түздөн-түз финансылык кызмат көрсөтүүлөр менен иш алып барбайт. Ошону менен бирге, пайыздык чендерди төмөндөтүү жана финансылык камдарга жеткиликтүүлүктү кеңейтүү анын көңүл буруусунун предмети болуп саналат. Банктык жана банктык эмес финансы-кредиттик институттардын ишмердүүлүгүнө ыңгайлуу шарттарды түзүүгө багытталган банктык мыйзамдарды өркүндөтүү жана чыгым тартууларду кыскартуу Улуттук банктын ишмердүүлүгүнүн маанилүү багыты болуп саналат.

Финансылык сектордун өнүгүшүн алдыга жылдыруу убакыттын жана ресурстардын бир кыйла чыгымдары менен байланыштуу. Иштин баары, ишеним финансылык секторду жана рынок экономикасын өнүктүрүүнүн негиз салуучу фактору болуп эсептелгендигинде. Аны түзүү - бир кыйла эмгекти талап кылат. Акча каражаттарын банктар эсебинде сактоо, сактоолорду түзүүгө - рынок экономикасында инвестицияларды каржылоонун негизги булагына биринчи тепкич болуп саналат. Бүтүндөй коомчулук үчүн утушту сунуштаган, акча жүгүртүүлөрүн жүзөгө ашыруу менен байланыш-

4. АКЧАКРЕДИТТИК САЯСАТ БОЮНЧА НЕГИЗГИ ЧЕЧИМДЕР

кан чыгым тартуулар төмөндөйт. Жүгүртүүнүн тездиги жана акча каражаттарын пайдалануунун натыйжалуулугу жогорулайт. Төлөм системасы кредиттик экономиканын негизи болуп эсептелет. Төлөм системасыз финансы рыногун өнүктүрүү мүмкүн эмес.

2006-жылга Улуттук банк пландалган ишчараларды ийгиликтүү ишке ашыруу жана Өкмөт менен өзара тыгыз аракеттенишүү инфляциялык күтүүлөрдү кармап турууга жана инфляцияны 4,5 пайыздан жогорулатпаган деңгээлде кармоого мүмкүндүк берүүсүн болжолдойт. 2006-жылдын биринчи чейрегинде керектөө бааларынын өсүш арышы 3,5 пайыз деңгээлинде болуусу күтүлүүдө.